

Geen klimaatoplossing zonder een drastische hervorming van de handelsverdragen

De Groene Amsterdammer, 11-12-2009 - Guus Geurts

Complimenten voor de analyse van John Gray over het verband tussen de klimaatcrisis, en de andere milieugrenzen waar we tegen aan lopen als we blijven vast houden aan het groeidenken (De Groene Amsterdammer 4 december). Het verbaast me dat zijn realistische maar ook enigszins pessimistische boodschap niet veel meer aandacht krijgt binnen het publieke en politieke debat. Toch ben ik het niet eens met zijn pleidooi voor vooral technologische oplossingen, zoals genetische manipulatie binnen de landbouw. Deze techniek zou in principe kunnen zorgen voor droogte- en zoutresistente rassen, maar tot nu toe heeft ze al haar mooie beloftes van productieverhogingen of vermindering van het bestrijdingsmiddelenverbruik niet waar gemaakt.

Waar Gray maar ook de onderhandelaars in Kopenhagen te veel aan voorbij gaan is de dominantie van vrijhandelsverdragen (binnen de WTO) boven mensenrechten- en milieuverdragen. Alleen deze vrijhandelsverdragen zijn namelijk met sancties afdwingbaar.

Zo zorgt de liberalisering van landbouwmarkten enerzijds voor verstoring van lokale en nationale markten, waardoor boeren wereldwijd geconfronteerd worden met te lage en onstabiele verkoopprijzen onder de kostprijs. En zo is men niet in staat een zo milieuverantwoord mogelijk product te produceren op de lange termijn, en vaak ook gedwongen te stoppen met zijn bedrijf. De voedselcrisis van vorig jaar was een direct effect hiervan. Door dumping van westerse landbouwoverschotten en gedwongen liberalisering van hun landbouwmarkten, konden boeren in ontwikkelingslanden jarenlang geen kostendekkende prijs meer op hun eigen markt behalen. Het gevolg was dat ze niet konden investeren in een duurzame voedselproductie, en hen vaak niets anders restte dan naar de sloppenwijken van de steden of naar het Westen te migreren.

Vandana Shiva zei dan ook terecht: 'Globalisering leidt niet tot aansluiting van de armsten bij de wereldmarkt, maar tot uitsluiting van hen van de lokale markt (en - hulpbronnen)'.¹

Anderzijds heeft op een vrije wereldmarkt de koopkracht van de westerse vleeseter en autorijder, prioriteit boven de voedselzekerheid van de armsten. De beste landbouwgronden worden ingezet voor de export van producten als soja, palmolie en biobrandstoffen. Kind van de rekening zijn - naast waardevolle natuurgebieden - de kleine boeren en inheemse bevolking die van hun land worden verjaagd om al deze plantages aan te leggen.

De dominantie van de markt boven bindende overheidsregelgeving heeft er ook voor gezorgd dat het (multinationale) bedrijfsleven in plaats van het probleem, als deel van de oplossing wordt gezien. Via de zogenaamde Public Private Partnerships komen bedrijven en een enkele maatschappelijke organisaties tot vrijwillige afspraken. Voorbeelden zijn de rondetafels voor soja en palmolie, en het Initiatief Duurzame Handel, allen gefinancierd door de Nederlandse overheid. Hoewel omgeven door veel overheidspropaganda hebben deze onderonsjes nauwelijks geleid tot enige vooruitgang. De kap van regenwouden en het omploegen van waardevolle natuurgebieden (zoals de Cerrado in Brazilië) gaat onverminderd voort. Nederlandse bedrijven spelen op het wereldtoneel een prominente rol als grote importeur en/of financier bij de aanleg van exportinfrastructuur. Ook sloten Nederland en Brazilië een verdrag af om op grote schaal biobrandstoffen afkomstig van suikerriet te verhandelen.

De alarmbellen gaan echter nog niet af. Met behulp van organisaties als Solidaridad en het Wereld Natuur Fonds wordt de consument wijsgemaakt dat soja, palmolie en biomassa duurzaam geïmporteerd kunnen worden. Zou de mondiale voetafdruk worden geaccepteerd als criterium, dan wordt echter al snel duidelijk dat deze import per definitie onduurzaam is. In plaats van de voetafdruk te verlagen wordt deze verplaatst naar ontwikkelingslanden.

De consument die als scherprechter zou moeten optreden, krijgt door de volledige ontransparante voedselketen - van bijvoorbeeld plantaardige olie - geen enkele mogelijkheid te kiezen voor een duurzaam product. Daarnaast ontbreekt de informatie: op de etiketten van dierlijke producten hoeft niet te worden vermeld dat deze tot stand zijn gekomen met behulp van genetisch gemanipuleerde soja of maïs. Nog belangrijker is dat slechts 6% van de consumenten bereid is meer te betalen voor een duurzamer product. De rest blijft kiezen voor de laagste prijs.

Dit neokolonialisme blijft overigens niet meer tot westerse bedrijven beperkt. Gestimuleerd door Wereldbank-programma's kopen ook Aziatische landen miljoenen hectares landbouwgrond op in Afrika om hun voedsel- en energiebehoefte veilig te stellen. Het ziet er dan ook naar uit dat oprakende natuurlijke hulpbronnen als vruchtbare grond, water, fosfaat en fossiele brandstoffen zullen leiden tot talloze conflicten.

Alternatief

De hoogste tijd dus voor een alternatief dat zowel een perspectief zou kunnen bieden aan 'de slachtoffers van globalisering' als voor degenen die sociale rechtvaardigheid en milieubewustzijn hoog in hun vaandel dragen. Het heet regionalisering, en betekent dat consumptie en productie meer op de regionaal aanwezige hulpbronnen worden afgestemd. Het betekent ook dat landen weer de mogelijkheid krijgen hun economieën, midden en klein bedrijf, arbeiders en boeren te beschermen tegen (de mythe van) de vrije wereldmarkt. Een regio kan zowel uit een groep van landen zoals de EU, als uit een deel van een land bestaan.

Europa wordt door drastische hervorming van handelsverdragen dan zoveel mogelijk zelfvoorzienend op gebied van voedsel, veevoer, hout, textiel en energie. Zo worden de kringlopen van mineralen en zoet water hersteld, en kan het mondiale transport drastisch afnemen. Door importheffingen op soja en palmolie krijgen bijvoorbeeld Europese eiwit- en oliegewassen eindelijk een kans. Door duurder veevoer zal de vleesprijs stijgen, maar dat is niet erg. De consument betaald dan eindelijk een eerlijke prijs, bovendien zal de milieuvervuilende vleesconsumptie dalen.

Door Europese productiebeheersing van melk en graan wordt verder dumping in ontwikkelingslanden tegengegaan. Alle (handelsversturende) landbouwsubsidies kunnen dan worden afgeschaft, de boer haalt namelijk een kostendekkende prijs op de eigen markt. De boeren in ontwikkelingslanden zullen ons dankbaar zijn, want zij krijgen hun lokale markten en hun natuurlijke hulpbronnen terug. Verder zorgen Europese ecotaxen ervoor dat ook binnen Europa productie en consumptie zo dicht mogelijk bij elkaar plaatsvinden. Overheidsinvesteringen in infrastructuur zoals vliegvelden, havens en snelwegen kunnen ook drastisch worden teruggebracht, omdat de noodzaak te importeren en exporteren drastisch verminderd. Zo wordt het Midden- en Kleinbedrijf - dat zich richt op de lokale of nationale markt - eindelijk bevrijdt van de oneerlijke concurrentie door multinationals. En die laatsten hadden toch al niet te klagen over de overheid; ze hebben de grootste lobbyinvloed maar betalen het minste of zelfs geen belasting bleek uit een Zembla-uitzending.

Al dat vrijkomende overheidsgeld kan naar investeringen in duurzame landbouw en energie, uitbreiding van het openbaar vervoer, het isoleren van woningen, het betalen van ontwikkelingslanden voor het beschermen van hun biodiversiteit (zoals Ecuador voorstelt), en het kwijtschelden van hun de schulden. Eindelijk gerechtigheid. Nu alleen nog de vrijhandelsafspraken binnen de WTO aanpassen. Onmogelijk? Nee dit voorstel ligt namelijk precies in lijn met de afspraken binnen de GATT - de WTO-voorloper - in 1947. Onder invloed van Keynes werd toen wel ingezien dat de vrije wereldmarkt niet zaligmakend is, zeker niet binnen de voorziening in basisbehoeften als voedsel.